

УДК 343.123.12

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1206152>

К.В. ШАХОВА,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

E.V. SHAKHOVA,

Doctoral Candidate, Kharkiv National University of Internal Affairs,
Ph.D. in Law, Kharkiv, Ukraine

CLASSIFICATION OF SUBJECTS OF OPERATIVELY-SEARCH COUNTERACTION TO CRIMES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND SEXUAL INVIOABILITY

Конституцією України визначено, що людина її життя та здоров'я є найбільшою соціальною цінністю. В той же час, Основний Закон визначає, що державою гарантується статева свобода та статева недоторканність особи. Зокрема, розділом IV Кримінального кодексу України передбачається кримінальна відповідальність за вчинення злочинів, направлених на порушення вказаних прав та свобод особи [1]. Однак, не зважаючи на те, що законом визначені доволі жорсткі покарання за вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, статистика свідчить, що з кожним роком їх кількість не суттєво зменшується (у 2013 р. – зареєстровано 1114 злочинів, у 2014 р. – 893, у 2015 р. – 776, 2016 р. – 883, 2017 р. – 838) [2]. Разом із цим, слід відзначити, що вказані види злочинів у більшості випадків є доволі резонансними, викликають масові соціальні невдоволення якістю та ефективністю роботи правоохоронних органів. Тобто, перед Національною поліцією України стоїть завдання здійснювати протидію окресленому виду злочинів якомога швидше та якісніше. Водночас, загальноновизнаним є те, що протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яка розглядається як багатофункціональне і різноаспектне поняття, що охоплює собою практично усі сфери державної діяльності. Вона здійснюється на загально соціальному та спеціальному рівнях, де загально соціальна протидія злочинності є основою спеціальної протидії [3]. В той же час, аналіз емпіричного матеріалу дозволяє констатувати, що до спеціальної протидії відноситься

оперативно-розшукова протидія злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності. Враховуючи вказане, вважаємо доцільним класифікувати суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Незважаючи на велику кількість ґрунтовних досліджень, проведених у різних сферах юридичної науки, зокрема такими вченими як: К.В. Антонов, О.Ю. Анциферов, А.В. Баб'як, О.М. Бандурка, В.Я. Горбачевський, М.В. Гусаров, С.М. Гусаров, І.М. Даньшин, О.О. Житний, О.Ю. Зуєв, А.М. Кислий, М.Й. Коржанський, Б.Д. Леонов, В.В. Лисенко, О.М. Литвинов, Л.А. Мазур, В.А. Некрасов, Ю.Ю. Орлов, В.В. Плукар, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, С.В. Слінько, М.В. Стащак, Р.Л. Степанюк, В.Б. Харченко, В.В. Шендрик, О.О. Юхно та ін., означеними вченими здебільшого досліджувались питання, пов'язані лише з окремими проблемами протидії конкретного виду статевих злочинів. Тобто, з викладеного можна констатувати недостатню теоретичну та практичну розробленість проблеми класифікація суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Тому метою статті є класифікація суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

В теорії оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) більшістю вчених прийнято визначати, що суб'єкт ОРД – це спеціально уповноважений орган або підрозділ що, відповідно до визначеного законодавцем функціонального

призначення, реалізовує комплексні повноваження щодо застосування спеціальних сил та засобів ОРД з пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [4].

В той же час, в теорії ОРД існує думка, що зазначені суб'єкти мають низку ознак:

- оперативні підрозділи перебувають у складі правоохоронних органів (наприклад, МВС України) або спеціальних служб (Служба зовнішньої розвідки);

- різниця у відомчому підпорядкуванні обумовлює специфіку нормативно-правового регулювання окремих аспектів діяльності оперативних підрозділів. Так, наприклад, оперативним підрозділам органів доходів і зборів надається виключне право на проведення ОРД щодо припинення правопорушень у сфері податкового та митного законодавства;

- діяльність зазначених підрозділів передбачає відомчу «конкуренцію», взаємодію між собою, а також з іншими правоохоронними органами та їх підрозділами, прокурором, судом;

- оперативні підрозділи, відповідно до визначеного функціонального призначення, наділені комплексними повноваженнями в ОРД, відповідно до чого виконують встановлені обов'язки та реалізують надані права;

- оперативні підрозділи проводять гласні та негласні, пошукові, розвідувальні та контррозвідувальні заходи;

- оперативні підрозділи мають у своєму складі гласних та негласних, штатних та позаштатних працівників;

- здійснення ОРД даними підрозділами передбачає реалізацію матеріальних та процедурних гарантій законності [4].

Взагалі, на законодавчому рівні, зокрема у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», визначено, що суб'єктами оперативно-розшукової діяльності є наступні оперативні підрозділи:

- Національної поліції – підрозділи кримінальної та спеціальної поліції;

- Державного бюро розслідувань – внутрішньої безпеки, забезпечення особистої безпеки;

- Служби безпеки України – контррозвідка, військова контррозвідка, захисту національної державності, спеціальні підрозділи по боротьбі з

корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічні, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;

- Служби зовнішньої розвідки України – агентурна розвідка, оперативно-технічні, власної безпеки;

- Державної прикордонної служби України – розвідувальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурна розвідка, оперативно-технічна, власної безпеки), оперативно-розшуковим підрозділам відповідного спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділи з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними;

- управління державної охорони – підрозділи оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

- органів доходів і зборів - оперативні підрозділи податкової міліції та підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою;

- органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;

- розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативні, оперативно-технічні, власної безпеки;

- Національного антикорупційного бюро України – детективи, оперативно-технічні, внутрішнього контролю [5].

Разом із цим, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що вказаний перелік суб'єктів є виключним, тобто проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється [5].

Водночас, аналізуючи нормативні акти, що регламентують компетенцію перелічених оперативних підрозділів правоохоронної системи України, можна резюмувати, що у загальному вигляді лише підрозділи Національної поліції України мають право здійснювати оперативно-розшукову протидію злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Зокрема, вказане

підтверджується положеннями Кримінального процесуального кодексу України, відомчими та міжвідомчими актами, які регулюють процес протидії злочинності взагалі, та які визначають направленість діяльності зазначених суб'єктів [6, 7]. Враховуючи вказане, можна дійти висновку, що суб'єктом оперативно-розшукової протидії злочинам досліджуваної категорії є підрозділи кримінальної поліції: карний розшук, оперативна та оперативно-технічна служба, підрозділи по протидії наркозлочинам, кіберполіція, підрозділи по боротьбі із торгівлею людьми. Разом із цим, аналізуючи нормативні акти, які затверджують основоположні риси діяльності підрозділів карного розшуку, оперативно-технічної та оперативної служби, слід підкреслити, що лише в Положенні про Департамент карного розшуку визначено, у вигляді обов'язку протидію злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності [8].

В той же час, практика свідчить, що виконання своїх прямих обов'язків підрозділами кіберполіції або протидії торгівлі людьми доволі часто пов'язана з протидією злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Вказане пояснюється як різноплановістю місць вчинення статевих злочинів (наприклад, доволі розповсюдженим є вчинення такого злочину, як розбещення неповнолітньої особи, в мережі Інтернет), так і сполученістю статевих злочинів із злочинами проти інших та прав та свобод людини (доволі розповсюдженими є приклади, коли підрозділи по протидії торгівлі людьми під час виявлення кубел розпусти чи притонів виявляють випадки вчинення статевих злочинів). Тобто, наведене свідчить, що вказані підрозділи в силу специфіки своєї діяльності опосередковано також є суб'єктами оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Разом із цим, аналізуючи емпіричні дані, можна дійти висновку, що в процесі оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи оперативні та оперативно-технічні підрозділи також виконують окремі завдання, під час здійснення оперативно-розшукових заходів. Однак, останні самостійно оперативно-розшукову протидію досліджуваному виду злочинів не проводять, а лише залучаються за ініціативою підрозділів карного розшуку з метою виконання поставлених завдань та унеможливлення розкриття змісту та форм оперативно-розшукової діяльності.

В той самий час слід навести думку О.В. Зуєва, який, аналізуючи нормативні акти, що становлять основу для правового регулювання оперативно-розшукової протидії незаконному збуту майна, одержаного злочинним шляхом, визначає, що класифікувати всіх учасників правовідносин, які виникають в процесі протидії підрозділами карного розшуку збуту майна, одержаного злочинним шляхом, слід наступним чином:

- посадові особи державних органів виконавчої влади, які уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності щодо протидії збуту майна, одержаного злочинним шляхом (підрозділи карного розшуку);

- посадові особи державних органів виконавчої влади, які залучаються до проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділи оперативно-технічних заходів та оперативної служби (далі – ОТЗ та ОС), а також оперативні підрозділи Державної пенітенціарної служби);

- посадові особи правоохоронних органів України, які не мають права на здійснення оперативно-розшукової діяльності, однак залучаються в процесі її реалізації (слідчі підрозділи);

- посадові особи державних органів виконавчої влади, яким надано функцію контролю за оперативно-розшуковою діяльністю та погодження дозволів на здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (органи прокуратури та суду);

- фізичні особи, які на конфіденційній основі залучаються для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності та надають первинну оперативно-розшукову інформацію, зокрема щодо збуту майна, одержаного злочинним шляхом (позаштатні негласні працівники);

- фізичні особи, які готують та вчиняють збут майна, одержаного злочинним шляхом, та щодо яких проводяться оперативно-розшукові заходи чи негласні слідчі (розшукові) дії [9, с.78–79].

Слід зазначити, що більшість фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності погоджується із думкою, що в загальному вигляді вказану класифікацію можливо застосовувати до більшості процесів оперативно-розшукової протидії тим чи іншим видам злочинів. Враховуючи вказане, логічним є питання – якщо ж існує така велика кількість учасників оперативно-розшукової протидії злочинності взагалі, то не вже лише підрозділи кримінальної поліції є її суб'єктами?

Для того, щоб відповісти на наведене питання, на нашу думку, доцільно проаналізувати

нормативні акти, які регулюють окреслений вид діяльності та емпіричні матеріали.

Так, аналізуючи положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», можна дійти висновку, що в процесі протидії злочинності оперативні підрозділи здатні залучати до здійснення ОРД гласних та негласних штатних та позаштатних працівників [5]. У теорії оперативно-розшукової діяльності вказаних суб'єктів здебільшого прийнято називати силами ОРД. Однак, як на нас, перелічених осіб також слід відносити й до суб'єктів оперативно-розшукової протидії, оскільки останні відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відомчих нормативних актів [5–8], в тому числі закритого характеру, в процесі здійснення оперативно-розшукової протидії злочинності взагалі, та зокрема проти статевої свободи та статевої недоторканності, можуть залучатись до проведення оперативно-розшукових заходів, тобто на протязі певного проміжку часу виконувати «обо-

в'язки» оперативного працівника. Враховуючи вказане, гласні та негласні штатні та позаштатні працівники є допоміжними суб'єктами оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності.

Отже, підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи можна розподілити на основних (підрозділи карного розшуку) та допоміжних (підрозділи кіберполіції, по протидії торгівлі людьми, гласні та негласні, штатні та позаштатні працівники). В той же час слід відзначити, що основні суб'єкти здатні одноособово проводити окреслену діяльність, натомість, допоміжні – лише як у взаємозв'язку із основними, оскільки останні не уповноважені на це законодавством та не володіють усією оперативною ситуацією, а лише обмежуються рамками поставленого завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Статистичні дані Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
3. Черняк А. М. Зміст діяльності оперативних підрозділів з протидії злочинам у сфері міжнародного студентського обміну. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/cherniak_44.pdf.
4. Основи оперативно-розшукової діяльності : навчальний посібник / за ред. С. М. Гусарова. URL: http://pidruchniki.com/80174/pravo/subyekti_uchasniki_operativno-rozshukovoyi_diyalnosti_pravoviy_status.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135–XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, міністерств фінансів та юстиції України від 16.10.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
8. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Національної поліції України : наказ НПУ від 14.11.2015 № 90.
9. Зуєв О. Ю. Протидія збуту майна, одержаного злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2015. 20 с.

REFERENCES

1. *Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny* [The Criminal Code of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (05.04.2001 No 2341–3). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (in Ukr.).
2. *Statystychni dani Heneral'noyi prokuratury Ukrayiny* [Statistical data of the General Prosecutor's Office of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (in Ukr.).
3. Chernyak, A. M. *Zmist diyal'nosti operativnykh pidrozdiliv z protydyi zlochynam u sferi mizhnarodnoho student-s'koho obminu* [Contents of the operational units for combating crimes in the field of international student exchange]. Retrieved from: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/chemiak_44.pdf (in Ukr.).
4. Husarov, S. M. (Red.). *Osnovy operativno-rozshukovoyi diyal'nosti: navchal'nyy posibnyk* [Fundamentals of operational and investigative activities: a manual]. Retrieved from: http://pidruchniki.com/80174/pravo/subyekti_uchasniki_operativno-rozshukovoyi_diyalnosti_pravoviy_status (in Ukr.).
5. *Pro operativno-rozshukovu diyal'nist'* [On operational-search activity]. Zakon Ukrayiny (18.02.1992 No 2135–11). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (in Ukr.).

6. *Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny* [The Criminal Procedural Code of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (13.04.2012 No 4651–6). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (in Ukr.).
7. *Pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro orhanizatsiyu provedennya nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy ta vykorystannya yikh rezul'tativ u kryminal'nomu provadzhenni* [On approval of the Instruction on the organization of conducting secret investigative (search) actions and use of their results in criminal proceedings]. Spil'nyy nakaz Heneral'noyi prokuratury Ukrayiny, MVS Ukrayiny, Sluzhby bezpeky Ukrayiny, Administratsiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby, ministerstv finansiv ta yustytitsiyi Ukrayiny (16.10.2012 No 114/1042/516/1199/936/1687/5) (in Ukr.).
8. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Departament karnoho rozshuku Natsional'noyi politysiyi Ukrayiny* [On Approval of the Provision on the Department of Criminal Investigation of the National Police of Ukraine]. nakaz NPU (14.11.2015 No 90) (in Ukr.).
9. Zuyev, O. YU. (2015). *Protydiya zbutu mayna, oderzhanoho zlochyynnym shlyakhom* [Counteraction to the sale of property obtained by criminal means]. Kandydats'ka dysertatsiya thesis (12.00.09). Kharkiv (in Ukr.).

Надійшла 24.11.2017

Шахова К. В. Класифікація суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти статеві свободи та статевої недоторканності. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 435–440. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_68.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1206152>

Визначається, що суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам проти статеві свободи та статевої недоторканності особи можливо розподілити на основних (підрозділи карного розшуку) та допоміжних (підрозділи кіберполіції, по протидії торгівлі людьми, гласні та негласні, штатні та позаштатні працівники). Відмічено, що основні суб'єкти здатні одноособово проводити окреслену діяльність, натомість допоміжні – лише як у взаємозв'язку із основними, оскільки останні не уповноважені на це законодавством та не володіють усією оперативною ситуацією, а лише обмежуються рамками поставленого завдання.

Ключові слова: суб'єкт, оперативно-розшукова діяльності, протидія злочинам проти статеві свободи та статевої недоторканності особи, підрозділи кримінальної поліції

Шахова Е.В. Классификация субъектов оперативно-розыскной противодействия преступлениям против половой свободы и половой неприкосновенности

Определяется, что субъекты оперативно-розыскной противодействия преступлениям против половой свободы и половой неприкосновенности личности возможно разделить на основных (подразделения уголовного розыска) и вспомогательных (подразделения киберполиции, по противодействию торговле людьми, гласные и негласные, штатные и внештатные работники). Отмечено, что основные субъекты способны единолично проводить очерченную деятельность, зато вспомогательные – только во взаимосвязи с основными, поскольку последние не уполномоченные на это законодательством и не обладают всей оперативной ситуацией, а лишь ограничиваются рамками поставленной задачи.

Ключевые слова: субъект, оперативно-розыскная деятельности, противодействие преступлениям против половой свободы и половой неприкосновенности личности, подразделения криминальной полиции

Shakhova E.V. Classification of Subjects of Operatively-Search Counteraction to Crimes against Sexual Freedom and Sexual Inviolability

The article is devoted to the definition of the classification of subjects of operational search for countering crimes against sexual freedom and sexual integrity. To achieve the research goal, the author analyzes professional literature, current legislation and empirical material. In particular, taking into account the scientific opinion of specialists in the field of operational and investigative activities, the definition of the definition of «subject of operational and investigative activity» and its characteristics are given. At the same time, the subjects of operative and investigative activities, which are enshrined in the Law of Ukraine «On Operational and Investigative Activity», are determined, as a result, analyzing the this Law and other normative acts regulating the competence of the listed operational units of the Ukrainian law-enforcement system is summarized in the general form only units of the National Police of Ukraine have the right to carry out operatively-wanted counteraction to crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person. The author also confirms the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, departmental and interdepartmental acts regulating the process of combating crime in general, and which determine the direction of activity of these subjects. Along with this, the author determines that the subject of the operative-search counteraction to the crimes of the investigated category are the units of the criminal police: criminal prosecution, operational and operational-technical service, units for counteracting drug addicts, cyberpolice, units to combat trafficking

in human beings. At the same time, analyzing the normative acts, which confirm the basic features of the activities of the criminal investigation units, operative-technical and operational services, it is emphasized that only in the Statute of the Department of Criminal Investigation is defined as a duty to counteract crimes against sexual freedom and sexual integrity, and other entities, due to the specifics of their activities, are only indirectly subjects of operative and investigative counteraction to crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person.

Key words: *subject, operative-search activity, counteracting crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person, units of criminal police*